

La pesca del corall a la Costa Brava

Miquel Martí i Llambrich

Conservador del Cau de la Costa Brava-Museu de la Pesca

Del 18 de juny al 4 de setembre de 1994 el Cau de la Costa Brava— Museu de la Pesca de Palamós va organitzar l'exposició *La pesca del corall a la Costa Brava* amb el suport de la Direcció General de Pesca Marítima del Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca de la Generalitat de Catalunya.

Aquesta mostra va voler descobrir al públic visitant una espècie molt pe-

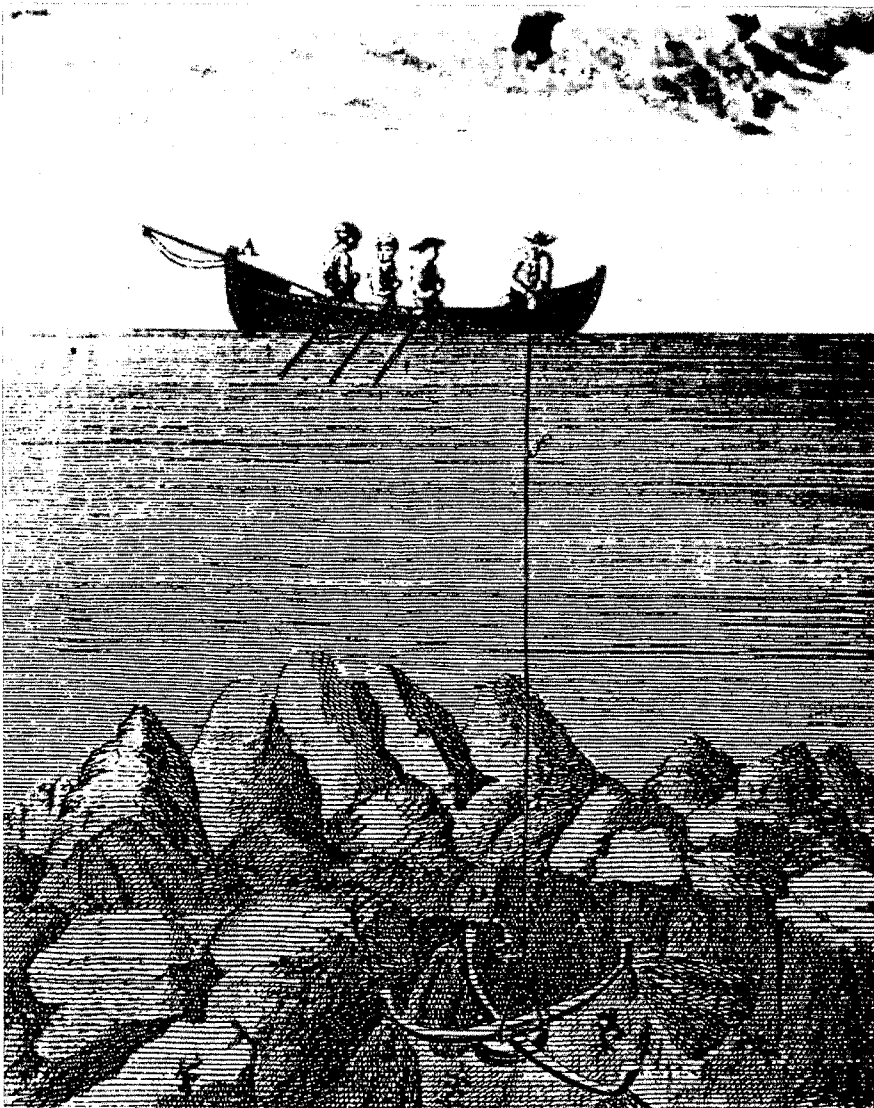
culiar que habita en la penombra del fons marí, el corall.

De corall n'hi ha de molts tipus, des d'aquells que inviten a l'exòtica fantasia dels esculls tropicals, fins al corall vermell, el *corallium rubrum*, de quasi exclusiva distribució mediterrània, al qual s'atribuïen propietats màgiques i curatives i que s'explota des de l'antiguitat pel seu ús en joieria.

La mostra s'inseria en la proposta del Museu de la Pesca que, en l'espera de poder oferir una exposició permanent dedicada a l'activitat pesquera de la Costa Brava, aprofita les exposicions temporals per difondre dife-

Equipament per a la pesca del corall a la Costa Brava.

Gravat antic on es pot observar l'utilitatge per a la pesca de corall.

rents aspectes del patrimoni marítimopescuer gironí. I ho fa, molt especialment, a l'estiu, quan la vila es destapa als turistes, per intentar així mantenir intactes els objectius plantejats fa dos anys de fer del Museu un motor de divulgació del llegat cultural dels pescadors d'aquesta costera.

Els bancs coral·lífers, els pescadors, els arts i les tècniques de pesca, el comerç i la transformació del producte, conformen el món de la pesca del corall i és això el que l'exposició volia mostrar.

Per recrear aquest petit univers es configuraren els següents apartats: biologia, hàbitat, el mite, la joia, el corall a Catalunya, els arts i les tècniques de pesca a través de la història i els últims corallers.

En síntesi, el discurs s'iniciava amb una citació de l'escriptor Josep Pla: «Jo crec que hauria estat més adequat anomenar aquest litoral la Costa del Corall», (*Aigua de mar*, pàg. 234) i continuava explicant que la paraula corall ve del llatí *corallium*, que significa

«filla del mar». És un animal pluri-cel·lular propi de la Mediterrània. Es tracta d'una colònia de pòlips, l'esquelet dels quals és col·lectiu, calcari i vermell. Viu sobre fons rocosos, dels 6 als 300 m de profunditat i creix inclinat o invertit, fugint de la llum.

Els homes de l'antiguitat pensaven que tenia propietats màgiques i curatives. Servia d'amulet protector contra desgràcies i fins i tot la iconografia cristiana utilitzà el poder del corall com a portador de bona sort. S'usava, en pols, per prevenir i curar diferents malalties.

La calcificació que presenta el *corallium rubrum* permet tallar-lo, polir-lo i cisellar-lo. Des de molt antic el corall s'usa en joieria. Com que és escàs, va esdevenir un producte de luxe. Fenicis, grecs i romans ja explotaven aquestes mars. Trobadors medievals en parlen com d'un element d'ornamentació exquisit. Joies de corall al costat de peces d'or i de plata apareixen en els inventaris de famílies riques de l'època moderna.

Se sap que els pescadors empordanesos han practicat aquesta pesca des de sempre, i ho prova el fet que hi ha notícies documentals que són del segle XI.

Durant l'expansió catalano-aragonesa per la Mediterrània, els catalans van obtenir el monopoli de la pesca, de l'obratge i del comerç del corall: Barcelona n'era el centre. Després d'una època de crisi, aquesta pesquera assoleix la màxima importància en els segles XVIII i XIX en alguns pobles com Cadaqués, l'Escala o Begur. Es pescava corall a les illes Formigues, entre Palamós i Calella de Palafrugell, a les illes Medes, davant l'Estartit i al cap de Creus sobretot.

Però l'època d'or d'aquesta pesca se situa en el segle XIX i té com a nucli principal la vila de Begur. Els pescadors, nets els mars locals, van aventurar-se en expedicions dirigides al nord d'Àfrica. Allà els fons eren rics i, malgrat el perill d'àrabs i pirates i la competència italiana, sabien que podien enriquir-se ràpidament.

Anglesos, francesos i italians compravren corall per fer intercanvis amb els negres africans. El Pròxim Orient i les costes de Guinea eren els mercats principals.

Hi ha dos sistemes per pescar corall: per immersió o bé amb arts, i tots dos han estat utilitzats indistintament al llarg del temps.

Els arts tradicionals es basaven en un mateix principi: una xarxa resistent i llastada que anava subjecta a un estri en forma de creu que, arrossegat sobre els fons coral·lífers, n'arrencava les branques de corall.

La corallera era un estri de maneig difícil i pesat. S'anava a pescar corall amb uns llaguts petits. Aquestes embarcacions arboraven una vela llatina i la tripulació solia ser de quatre homes i un noi.

A començaments d'aquest segle van arribar a aquesta costa els grecs, excel·lents bussos de pit, avesats a la

pesca de les esponges, i foren ells els que van tornar a fer rendible aquesta pesquera amb l'ús d'un nou giny, l'escafandre semiautònom. De fet, cap al 1860 i a l'Escala abans que enlloc, es va introduir aquest sistema. L'equip pesava molt. El bus duia un vestit estanc i rebia l'aire per mitjà d'un tub connectat a una bomba que s'accionava des de l'embarcació, amb la qual el pescador se sentia lligat i es comunicava gràcies a una corda guia. L'exposició reproduïa el codi de senyals que entre estrebades i repics acordava la tripulació per transmetre la informació i que un expert coraller guardava en la memòria. Els bussos de màquina van fer desaparèixer la immersió a pulmó lliure i les creus coralleres, autèntics pals de cec en una mar cada vegada més erma. Un bus podia treballar sota l'aigua unes tres o quatre hores a uns 30 m de profunditat. La feina, però, no era còmoda, ans al contrari, el risc de caigudes i el poc control sobre la pressió que rebia el bus havia provocat morts espantoses entre aquests nous corallers.

L'interès per fer més fàcil i més productiu el treball, va fer que l'inventor Narcís Monturiol concebés la seva nau submarina, l'Íctíneo, que podria apartar els pescadors del perill i la penositat d'aquesta pesquera. La proposta no va reeixir.

Des de finals dels anys cinquanta s'utilitza l'escafandre autònom per a la pesca del corall, invent del científic Yves Cousteau. El corall que els bussos s'havien deixat ja no s'escaparia de les piquetes dels submarinistes carregats d'oxigen en ampolles i capaçs ara de treballar en profunditats superiors als 100 m.

Actualment, entre el Govern central, que té competències en aigües exteriors, i la Direcció General de Pesca Marítima, per a aigües interiors, no es donen més de trenta llicències per pescar corall. Amb una tecnologia molt sofisticada, aquests homes se senten

descendents dels antics corallers: no cullen ni recol·lecten corall, encara el pesquen. Els llocs de pesca es guarden zelosament i els senyals, com sempre, es passen de pares a fills, perquè els paratges coral·lífers són reduïts.

La mostra es va plantejar en un bon moment, ja que feia poc que havia aparegut el llibre *El corall a la costa de l'Empordà*. (Begur, s. XVIII-XIX), els autors del qual són Josep M. T. Grau i Roser Puig. El llibre ens permet una fecunda aproximació a la història del corall pescat pels begurencs en totes les mars de la Mediterrània. Tot plegat, però, se sustentava amb altres referències documentals i bibliogràfiques, i també, sobretot, amb el testimoni oral de descendents dels bussos grecs i dels primers submarinistes catalans.

S'hi exhibien objectes originals, models d'embarcacions, reproduccions d'instruments de coraller, unes maquetes que representaven les tècniques de pesca tradicionals, fotografies, documentació escrita, joies de corall d'època ibèrica i romana, un vídeo en el qual s'advertia del perill de l'exploració d'aquest recurs marí amb l'anomenada barra italiana i l'escenificació d'una paret rocosa amb la seva cova i un submarinista, sac al coll i la piqueta trencant les branques, a escala real. Tot amb una voluntat pedagògica, formativa, tenint en compte la diversitat de procedències del públic visitant en aquella temporada.

Per fer-ho vam comptar amb la col·laboració d'altres institucions —el Museu Marítim de Barcelona, l'Arxiu Històric de Begur, el Museu Monogràfic d'Ullastret, el Museu Arqueològic de Girona—, i de particulars i empreses, bé amb el préstec d'algunes peces i de fotografies, bé amb tot tipus d'informació o donant un cop de mà entre plafons i vitrines.

Algunes d'aquestes peces han acabat engrandint el fons del Museu, però allò que hem valorat més han estat els

contactes que l'exposició ens ha permès d'establir i la dinàmica de participació que ha originat: abans de l'exposició, amb el recull d'informació i les expectatives que la mostra agafava entre la gent del ram que veia com el seu ofici, llastat d'aventura i de passió per la mar, esdevenia tema museístic; després del muntatge, perquè tothom va coincidir en la voluntat d'organitzar trobades, potser només un sopar, entre els corallers, ara ja jubilats, que la mar ha volgut respectar.

Perquè com aquella dita que també Josep Pla recollia, tots pensen que «...fa de més bon estar a vint brases que per molts carrers i places» (*Aigua de mar*, pàg. 250).